№ 139 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 29 1902 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 29 № 139

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

Կիրակի. յունիսի 30-ին, Թանդոյեան ս. Աստուածածնի եկեղեցում (Միքայէլեան փողոց, բէալական ուսումնարանի հանդէպ) լինելու է պատարագ եւ ապա հոգեհանգիստ

ԱՆՆԱ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԷՄԻՆԵԱՆՑԻ

մահվան տարելիցի առիթով, որի մասին յայտնում են հանգուցեալի մայրը, եղբայրը եւ որդիները: Պատարագը սկսվելու է առաւօտեան ժամի 10-ին, իսկ հոգեհանգիստը—$11^{1}/_{2}$-ին: 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գործողի արժանաւորութիւնները.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կարս-Մուրղաբի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին. Ջրի հարցը Սուրմալուի գաւառում. Նամակ Բորչալուի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Արտաքին լուրեր.— ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.— Իտալիայում.

ԳՈՐԾՈՂԻ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խօսելով մեր հասարակական պաշտօնավարների մասին, մեր առաջնորդների, յաջորդների, երէցփոխների, տանուտէրների, դատաւորների, տեսուչների, ուսուցիչների և ուրիշ պաշտօնեաների մասին, մենք ասել ենք, որ այդ անձինք պէտք է մշտապէս աչքի առաջ ունենան իրանց պ ա տ ա ս խ ա ն ա տ ո ւ ո ւ թ ի ւ ն ը հասարակութեան առաջ: Բաւական չէ միայն պաշտօնի տեղը գրաւել, հրամաններ արձակել և վայելել որոշ արտօնութիւններ, այլ անհրաժեշտ է յիշել, որ իւրաքանչիւր պաշտօնի հետ կապված են պ ա ր տ ա ւ ո ր ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր և որ պաշտօնեան չը պէտք է իր պակասութիւններով և բարոյական սընանկութեամբ խախտէ պաշտօնի հասարակական դերը:

Մի՞թէ մի կողոպտող և անբարոյական տանուտէր կարող է յարգանք ներշնչել դէպի իր պաշտօնը: Մի՞թէ մի գինեմոլ և կաշառակեր յաջորդ կարող է պատուել տալ այն վարչութիւնը, որի ներկայացուցիչն է նա իր պաշտօնով: Մի՞թէ մի խաղամոլ և անառակ ուսուցիչ կարող է բարերար ազդեցութիւն ունենալ աշակերտների վրա: Մի՞թէ մի անբարոյական, քըծնող և կողմնապահ անձնաւորութիւն կարող է տեսչի պաշտօն ստանձնել և յուսալ, որ նա գըրոցում հեղինակութիւն պէտք է վայելէ:

Դժբաղդաբար մեր կեանքի մէջ ամէն օր, ամէն մի քայլում հանդիպում ենք անվերջանալի դէպքերի, որտեղ պաշտօնը ստորացրած և գետնի հետ է հաւասարեցրած անարժան և անազնիւ պաշտօնավարի շնորհիւ: Ոչ գրկվածների կողմից անդադար լսվող գանգատները և բողոքները, ոչ պաշտօնեաների խայտառակ արարքների ասպարէզ գալը չեն կարողանում մի այնպիսի ուժեղ և սթափեցնող հասարակական ինքնաճանաչութիւն առաջ բերել, որ վերջապէս ամէն մարդ զգայ, թէ արդարև կայ պահանջող և արթուն մի հ ա ս ա ր ա կ ա կ ա ն կ ա ր ծ ի ք, հասարակական դատաստանի ձայն:

Անկասկած, անկարելի է պահանջել, որ մարդիկ լինեն կատարելութիւններ և չունենան անձնական թերութիւններ: Ոչ, այդ անկարելի է և այդ չէ մեր պահանջը: Բայց բոլորովին կարելի է և անհրաժեշտ է, որ հասարակական պաշտօնավարը ազատ լինի այնպիսի խոշոր արատներից, որոնք վնասում են նրա պաշտօնի արտայայտութեան, նրա գործավարութեան և նրա ներկայացրած գործի հեղինակութեան: Հաշիւ չիմացող և շռայլող մարդը երբէք, ոչ մի կերպով, չը պէտք է կարողանայ մօտենալ հասարակական սնդուկին և կարգադրել գումարների վիճակը: Նա, եթէ ուրիշ արժանաւորութիւններ ունի, թանկ-լէ կը լինի ուրիշ ասպարէզներում, որտեղ նա կարող է անվնաս լինել և արդիւնք առաջացնել: Մինչդեռ մեր կեանքի մէջ յաճախ հէնց նոյն մարդն է հասարակական սընդուկի գլուխը կանգնում և յետոյ թէ իրան գետին գլորում և թէ այն հիմնարկութիւնը, որի մէջ նա գործում է:

Պաշտօնի գոյութիւնը ինքն ըստ ինքեան դեռ չէ կարող հասարակութեան պէտքերին գոհացում տալ: Անհրաժեշտ է, որ պաշտօնի ներկայացուցիչները լինեն արժանաւոր անձինք, որոնք չը նայեն պաշտօնի վրա, իբրև անձնական շահի և վայելքի աղբիւրի վրա, այլ իրանց արժանաւոր գործունէութեամբ տան պաշտօնին այն հասարակական նշանակութիւնը, որի համար այդ պաշտօնը սահմանված է: Մեր կեանքի փաստերը թելադրում են մեզ ամէն մի քայլափոխում յիշեցնել այդ ճշմարտութիւնը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐՍ-ՄՈՒՐՂԱԲԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՕԳՏԻՆ

Կարս-Մուրղաբի աշխատութիւնների հրատարակութեան օգտին ստացանք Սօչիից, Ա. Յակոբեանի միջոցով, 42 ր., 60 կոպէկ, որ նուիրել են հետեւեալ անձինք.—Տիգ. Այվազեան 25 ր., մագազին «Մասիս» 5 ր., Վ. Մինասեան 2 ր., Մալխասեան եւ Հայրապետեան 2 ր., Մ. Մարտիրոսեան, Գ. Այվազեան, Յ. Յակոբեան, Վ. Քեսկինեան եւ Ծ. Պերպերեան—1-ական րուբլի, Ս. Նահանեան, Յով. Այվազեան, Ս. Մարոսեան, Հ. Շէհրիկեան, Խ. Փափազեան, Վ. Պօծարեան եւ Թ. Յովսէփեան—50-ական կոպէկ, Մ. Լազեան 10 կոպէկ:

Նախկին գումարների հետ միասին ընդամենը մենք ունենք 1170 րուբլի 80 կոպէկ:

ՋՐԻ ՀԱՐՑԸ ՍՈՒՐՄԱԼՈՒԻ ԳԱՒԱՌՈՒՄ

(Նամակ Իգդիրից)

Գաւառի ժողովրդի խօսակցութեան միակ առարկան ջրերի սակաւութեան եւ ցանքերի ջրչորութեան հարցն է: Գուցէ գիւղացի չը կայ, որ անէծք չը թափէ միրաբի գլխին. եթէ հաւատանք ժողովրդի խօսքերին, ներկայ միրաբը մի թշուառութիւն է երկրագործների համար, կարծես մի երկնային պատիժ լինի: Հէնց երէկ բազմաթիւ բողոքաւորներ կային ոստիկանութեան պրիստաւի մօտ:—«Աղա, ի սէր Աստուծոյ, մի իլլաջ արա, Ռահիմի տղայ Ալին մեզ անկրակ վառեց» եւ այլն եւ այլն: Առանձին շնորհակալութեան արժանի է պրիստաւ Ֆլորինսկին, որ իր պաշտօնական բազմաթիւ հոգսերից դուրս չէ մերժում ժողովրդի բողոքը լսել նաեւ ջրի հարցում. բայց գանգատաւորներն այնքան շատ են, որ չը գիտէ որին բաւարարութիւն տայ եւ համարեա ուժասպառ է լինում:

Իսկապէս շատ հետաքրքիր է իմանալ, թէ ինչն է պատճառը, որ Արաքսի գետի մէջ ջրի սակաւութիւն չը կայ այս տարի, ժողովուրդը միշտ բազմաթիւ բանուորներ եւ անհրաժեշտ պարագաներ ուղարկում է «բանդ»՝ ջուր կապելու համար, բայց դարձեալ ջրի սակաւութիւն եւ սակաւութիւն է: Գործին մօտիկ անձինք ինձ հաւատացրին, որ այս տարի երկու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Ուղեւորի թռուցիկ տպաւորութիւններ)

XIX

Տարվայ այս եղանակին ճանապարհորդները բազմաթիւ են Հռոմում: Կառքերի մէջ նստած՝ Բէդեկերը ձեռներին, նրանք նորեկների զարմացած հետաքրքրութեամբ աջ ու ձախ նայելով՝ դանդաղութեամբ անցնում են չէն փողոցներով, խօյս են տալիս չէն, բազմամարդ թաղերից եւ ծածկվում են կորած-մոլորած անկիւններում: Շէն ու կենդանի քաղաքի մէջ այդ մարդիկ աւերակներ են փնտրում, ուր քսան եւ հինգ եւ աւելի դարերի պատմութիւն կայ թաղված: Այնտեղ՝ այն աւերակների տակ է Հռոմը, հին, կործանված Հռոմը, որ նոր շէնքերի, նոր պալատների, նոր փողոցների կողքին յամառաբար իր տեղն է պահում, արեւից մի փոքր լոյս, աւերակների գունատ ցոլքեր է աղերսում: Պառաւած անցեալը մաս-մաս ապրում է ներկայի մէջ, ինչպէս զառամեալ հայրերը շարունակում են երերալ իրանց կորովի եւ երիտասարդ շառաւիղների մէջ: Պատմութեան շղթան երբէք չէ կտրվում, նրա էվօլիւցիան թռիչքներ չէ սիրում, հինը շաղախ է դառնում նոր կեանքին եւ այսպէս անվերջ:

Ֆորում, Կոլիզէ. չեմ կարծում թէ Հռոմ հասնող իւրաքանչիւր ճանապարհորդ ամենից առաջ Ֆորումը, Կոլիզէն տեսնելու չը վազէ: Պէտք է անցնել մի շարք շատ անախորժ փողոցներից, ուր ոտաբոբիկ եւ կեղտոտ մանուկների խմբեր շրջապատում են օտարականին եւ բազմաթիւ ձեռքեր կարկառում. պէտք է ականջ խցել, չը լսել չորս կողմից ծառայութիւն կամ ապրանք առաջարկող ձայները, զգուշութեամբ քայլել տեղ տեղ՝ նարինջի կեղեւների վրա չը սայթաքելու համար, որպէս զի մարդ կարողանայ Ֆորում հասնել:

Դա մի ընդարձակ քառակուսի հրապարակ է, գետնի մակերեւոյթից մի երկու մետր խորութեամբ եւ շրջապատված ցանկով: Տպաւորութիւնը ցնցող է՝ չը նայելով աւերածի բոլոր խառնութեանը: Պալատինայի եւ Կապիտոլի ստորոտում փռված այդ ահագին հրապարակը կարծես մի պատերազմի դաշտ լինի մեծ ճակատամարտից անմիջապէս յետոյ: Այստեղ մի տրագիքական անկարգութեամբ ցաք ու ցրիւ փռված են, ինչպէս դեռ նոր ջարդված մի բանակ, բազմաթիւ քանդակված քարեր, կորինթեան սիւների մասսիվ թակաղաղներ, խոշոր բարելեֆներ, փշուր փշուր ընկած արձանների մնացորդներ, կիսով չափ կանգուն՝ այլանդակված սիւներ, գրանիտ, մարմար եւ սովորական քարերը իրար խառնված սպիտակին կամ սեւին են տալիս հեռաւորութեան մէջ եւ ամբողջ հրապարակը կարծես խորհում է ցաւով՝ ինչպէս լեռնալանջի վրա ուշ գիշերին մոռացված մի բուռ: Այս է Հռոմի հռչակաւոր Ֆորումը, ուր այնքան դարեր հին աշխարհի բաղդն էր վճռվում եւ ազգերին օրէնքներ թելադրվում:

Այս ընդարձակ աւերակների վրա, որպէս համր սգաւորներ, դեռ կանգուն մնում են Սատուրնի տաճարի ութ սիւները կորինթեան զարդերով, որոնցից մի քանիսի մէջքը պնդված է երկաթէ օղակներով, ինչպէս ծեր մէջքերը պատող գօտիներ: Սրանցից մի քիչ հեռու երեւում են Վեսպասիանոսի տաճարի երեք սիւները, ողջ կուռ մարմարից, եւ նայում են իրանց բաղդակից սիւների մի այլ երրորդութեան՝ Մնացորդ Կաստորի տաճարի: Ֆորումի մի ծայրում բարձրանում է Տիտոսի՝ այս աշխատաւոր կայսրի յաղթական կամարը, որ կառուցվեց 70 թւին հրէաների վրա տարած յաղթութիւններին ի յիշատակ. միւս ծայրում, առաջինին համարեա հանդիպակաց, կանգնած է Սեպտիմ-Սեվերի յաղթական կամարը, որ 203-ին շինվեց ի պատիւ նրա երկու որդիների՝ Կարակալլայի եւ Գետի, որոնցից առաջինը եղբօրն սպանելուց յետոյ նրա անունն էլ ջնջեց լիշատակարանի վրայից: Այս երկու կամարները Ֆորումի շինութիւնների մէջ ամենալաւ պահվածներն են, մի ժամանակ փառքի եւ զօրութեան գոռոզ սիմվօլներ, այժմ լոկ աւերակների վրա հսկող ծեր, մռայլ պահապաններ լինեն կարծես:

Կանգուն են նոյնպէս Կոստանդինի բազիլիկի երեք կամարները. քիչ անգամ աւերակները կարող են այդ աստիճան գոռոզ լինել իրանց աւերածի եւ անկման մէջ: Այդ կամարների բարձրութիւնն ու լայնութիւնը այնպիսի չափերի է հասնում, որ այդ շէնքի ամբողջութիւնը, որքան եւ շքեղ ու զարդարուն լինէր նա, ստուկումից դուրս ուրիշ զգացմունք զարթեցնել չէր կարող մի ոչ հռոմայեցու սրտում: Սրանցից բացի՝ բազմաթիւ ուրիշ տաճարների կամ տեղն են ցոյց տալիս կամ աննշան մնացորդները: Ամենից պարզ եւ որոշ երեւում է Սրբազան ճանապարհը» (Sacra Via), Ֆորումի ամենամեծ եւ ամենաբանուկ փողոցը. դեռ մնում է նրա մարմարէ սալայատակը եւ երկու կողմերում պարզ նշմարվում են իրանց կատարներին նախկին կամարները կրող սիւների շարքերը:

Անհնարին եւ անօգուտ է նկարագրել բոլորը: Ֆորումի վրա անկիւն չը կայ, որ որ եւ է յայտնի կամ մեծ անուան հետ կապված չը լինի: Մեծ Կատոն, Օգոստոս, Տիտոս, Կարակալլա, Ներոն, Կոստանդին—բոլորն էլ իրանց մասն ունեն այս շինութիւնների մէջ, բոլորն էլ իրանց անկիւնն ունեն այստեղ: Հանրապետութիւնն սկսեց նրա շինութիւններն ու զարդարանքը եւ կայսրութիւնը շարունակեց անընդհատ: Եւ որքան երկար ու մեծածախս եղաւ նրա շինութիւնը, նոյնքան էլ երկար եւ դանդաղ եղաւ նրա աւերածը:

Հռոմի անկումից յետոյ, մինչեւ VI դարը, Ֆորումը շէն մնաց, այնուհետեւ ամբողջ դարեր նրա քարերն ու քանդակները կամաց կամաց կողոպտվում էին քրիստոնէական եկեղեցիների եւ զանազան պալատների համար: Մինչեւ XIX դարը նա այնպէս էր աւերված եւ ծածկված հողով, որ Ֆորումի անունն անյայտացել էր եւ նա կոչվում էր Campo vaccino, «Կովերի հրապարակ», որովհետեւ ծառայում էր իբրեւ անասունների կայան: Միայն անցեալ դարում այստեղ փորվածքներ սկսվեցին եւ այս աւերակները լոյս աշխարհ ընկան մի քանի մետր հաստութեամբ հողի տակից: Պեղումները դեռ շարունակվում են, բազմաթիւ սայլեր անընդհատ հող են դուրս կրում եւ նորանոր կամարներ ու շէնքեր են դուրս ցցվում գետնի տակից:

Գուցէ ոչ մի հին յիշատակարան այնպէս չէ պատկերացնում Հռոմի ահագին փառքն ու մեծութիւնը եւ նրա զարհուրելի անկումը, որպէս այս Ֆորումը: Ամեն ինչ այստեղ հսկայական է եւ հաստաբեստ, սաստ երկաթէ մասներով եւ խօլական ուժով է կառուցված: Թւում է, թէ մի հսկայ է խորտակվել եւ իր անդամները ցաք ու ցրիւ փռել այս հրապարակի ամեն կողմերում: Հռոմն է այս, ահաւոր իր մեծութեամբ եւ նոյնքան ահաւոր իր անկումով: Հիւսիսի բոլոր բարբարոսների ոտքերի փոշին է թափված այստեղ. նրանք անցան այս վայրերով, ինչպէս աշխարհաւեր փոթորիկ, եւ նրանց միանգամ խորտակածն էլ երբէք չը բարձրացաւ:

Ֆորումից հեռու չէ Կոլիզէյը, որ հիմնարկեց Վեսպասիանոսը եւ վերջացրեց նրա որդին՝ Տիտոս 80 թւին: Սա Հռոմի հին թատրոններից մեծագոյնն է եւ աշխարհի ամենայայտնի շինութիւններից մէկը: Ես տեսայ նաեւ Վերոնայի ամֆիթատրոնը, որը չը նայելով իր մե-

գիւղ 6300 բանւոր են տուել, բայց երբէք մի առատ ջրի երես չեն տեսել։ Որքան յիշում եմ, նախկին միրաբի ժամանակ, որը արժանացաւ 17 տարի տաժանակիր աշխատութեան դատապարտուելուն, ժողովուրդը քանի օր մի անգամ հազիւ էր երանք ջուր ստանում, իսկ այժմ ժողովրդի աշխատութիւնը քառակի է, բայց բանւորը դեռ տուն չը հասած՝ ջուրը քամակից կտրւում է։

Դատապարտելի չէր լինի, եթէ ջրի սակաւութիւնը միայն այս ժամանակ լինէր, երբ կարող է ջուրը համեմատաբար փոքր ինչ սակաւ լինել, բայց ինչով արդարացնել այն, որ այդչափ մեծ քանակութեամբ բանւոր տուող գիւղերում ապրիլին, զատկի օրերին, ջրերի ամենառատ ժամանակը, ջուր չը կար եւ կանայք կժերը ուսերին չուտրած էր գիւղերին, թէ որտեղից ջուր բերեն այդ նշանաւոր օրերի կարիքը հոգալու։ Դրան մենք ականատես ենք եղել։

Բնականաբար աւէլլէնները նշանակութիւն չեն ունենայ, եթէ գրաւոր ապացոյցներ չը լինէին։ Այս տարի մի երկրագործ գրաւոր կարգադրութիւն է խնդրում ջրի համար ապրիլ ամսին, բայց ահա յունիս ամիսն է՝ դեռ պատասխան չէ ստացել։ Նոյն անձնաւորութիւնը անցեալ տարի, մայիսի 18-ին, գրաւոր խնդիրքով ջուր էր խնդրել միրաբից, իսկ պատասխանը ստացաւ այս տարվայ ապրիլի տասին.—գուցէ այդ պատասխանը երկար չը ստանար, եթէ հետեւեալ օրը նահանգական ինժեները գալու չը լինէր գաւառը գործով։

Ցանքին 22 օր ժամանակից ուչ ջուր տալ հասկանալի է, թէ ինչ արդիւնք կը ստացվի եւ պարզ ապացոյց է, թէ ինչ կարգեր են տիրում այս գաւառի միրաբի մօտ։

Անկարելի է չը յիչել, որ եթէ նահանգական գիդրավլիկ Տարլօվսկու բարեխիղճ եւ ուչադիր վերաբերմունքը չը լինէր դէպի գիւղացու կարիքը, թչուառութիւնը Սուրմալուի գաւառում այժմ կատարեալ կը լինէր։ Ինժեներ Տարլօվսկին ամենայն սիրով ընդունում եւ լսում է գիւղացու գանգատը եւ պատրաստ է բաւաբարութիւն տալ, որքան իրանից կախված է. նա, գաւառը մտնելուս, կարծես մի երկնային հրեշտակ իջաւ, բայց ցաւալին այն է, որ գիւղացին չը գիտէ օրինաւոր կերպով դասաւորել իր գանգատը, նա չէ կարողանում բացատրել այն, ինչ որ դարսված է իր սրտում։ Ապացոյց հէնց այն, որ գիւղացին չէ համարձակվում գրաւոր բողոք տալ. երբ հարցնում ես պատճառը, նրանք ասում են՝—«Նախ խելքը գլխին խնդիրք գրող չը կայ, չատ ժամանակ մեր խնդիրքով մեզ խեղդում են, իսկ երկրորդ՝ մեր գիւղի դարմանանոցներում այնքան դարման չը կայ, որքան Ալու ջիբումը ոսկի կայ, փողի

զուրկ չէ, որ բայց Ռահիմի տղէն հիմա բէգ է դառել։ Էլ մենք կարող ենք նրա ձանկերից պրծնել, որ մեր ձեռքը խնդրքի տանք»։

Երեւի այդ է պատճառը, որ ամեն տարի ժողովուրդը յայտնում է նրա բողոքը իր տառապանքների մասին, բայց մի եւ նոյն ժամանակ երկու ընտրութեան մէջ միմեանց հակառակ նոյն անձնաւորութիւնը նոյն ժողովրդից ընտրվում է միաձայն։

Այս աղչեղուցիչ փաստը վերացրել ժողովրդի վերին աստիճան անբարոյականացած, ընկած, ստրկական բնաւորութեան, թէ Ալի Ռահիմի օղլու արտաքոյ կարգի անխտրականութիւն։

Հրաւիրում ենք ջրաբաչխական բարձր վարչութեան ուշադրութիւնը այս անտիրութեան վրա։

Ե. Խօջաչեանց

ՆԱՄԱԿ ԲՈՐՉԱԼՈՒԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Ցունիսի 12-ին

Ներկայումս բժչկական օգնութեան կողմից ամենաթչուառ վիճակի մէջ է Բորչալուի գաւառը, որ 122,000 բնակիչ ունի եւ բաժանվում է չորս գաւառամասի։ Եկատերինենֆելդ գաւառամասի ամենահարուստ Եկատերինենֆելդ գիւղում մի գիւղական բուժանոց կայ, մի բժչկով, մի դատաստանական բժիչկ էլ Շուլավէրում, որ հազիւ կարողանում է իր անմիջական պարտականութիւնները կատարել, անդամահատելով յաճախակի պատահող սպանվածների դիակները եւ արձանագրութիւններ կազմելով, չը նայած որ ազատ ժամերին էլ չէ մերժում օգնել իրան դիմողներին եւ այն էլ առանց վարձի։

Ազգաբնակութիւնը չատ անտարբեր է դէպի բժչկական օգնութիւնը եւ սովորութիւն է արել չարունակ պահանջել, որ ամեն բան արքունական լինի։ Ներկայումս գաւառի մօտ 60,000 տաւարի կեանքը աւելի ապահով վիճակի մէջ է, քան մարդկանց կեանքը, որովհետեւ իւրաքանչիւր գաւառամաս իր անասնաբոյժն ունի, որ պակաս վարձ չէ ստանում, քան մարդկանց բժիչկը։ Իսկ այժմ գաւառում, տաւարի ժանտախտի պատճառով, տասից աւելի ուրիչ անասնաբոյժներ կան։ Ուրեմն եթէ ազգաբնակութեան հաչւով կարելի է ապահովել նրանց անասունների կեանքը, ինչո՞ւ նոյնը չանել մարդկանց վերաբերմամբ։ Մեր կարծիքով, եթէ գործի գլուխ անցնեն բարեխիղճ մարդիկ, յորդորեն ազգաբնակութիւնը, դժուար չի լինի չորս գաւառամասում չորս հիւանդանոց պահել տասնական մահճակալով՝ Բորչալուի գաւառամասում՝ Շուլավէրում, Եկատերինենֆելդում, Լօռու գաւառամասում—Ջալալօղլի կամ Վօրօնցովկա, իսկ Տրիալէթի գաւառամասում—Բէչտաչէնում կամ Բարմակսիզում հարկաւոր է անպայման իւրաքանչիւր հիւանդանոցին երկու բժիշկ ունենալ, որոնցից մէկը որոշ օրերին եւ համաձայնութեան ժամանակ պիտի շրջի գիւղերը, օգնութիւն հասցնելու համար հիւանդներին աւելի պարտաւոր կը լինի, եւ այն գաւառամասի իր ընտանիքները ստանում են օգնութիւն։

Որպէս զի գործը աւելի լաւ հիմքերի վրա դրված լինի, աւելի նպատակայարմար է բժիշկների ընտրութեան մասը յանձնել գաւառամասերի ընտրած հոգաբարձուների ձեռքը եւ բժիշկները լինեն անպայման նոյն գիւղերից, որոնց ծախսը կը բաժանվի միւս գիւղերի վրա՝ համաձայն նրանց կարողութեան եւ հնաւորութեան։ Գիւղացիներից համախոստականներ ձեռք բերելուց յետոյ անհրաժեչտ է ոչ թէ միայն նրանցից պահանջել, որ անպատճառ ժամանկին փողերը վճարեն, պիտի աչխատել, որ գործի գլուխ անցած մարդիկ համախոստականները իսկական նպատակին ծառայեցնեն եւ սրբութեամբ կատարեն իրանց պարտքը։

Այս նոյն հիմունքների եւ սկզբունքների վրա ազգաբնակութիւնը աւելի բախտաւոր կը լինի, եթէ Շուլավէրում բացվէր երեք դասարանով այգեգործական դպրոց, Եկատերինէնֆէլդում—արհեստաւորաց, Բէչտաչէնում կամ Բարմակսիզում—կաթնատնտեսական, Ջալալօղլում էլ—կաթնատնտեսական ու մեղուաբուծական դպրոցներ։

Եթէ իւրաքանչիւր հիւանդանոցի եւ ուսումնարանի տարեկան ծախսը հաչւենք առայժմ վարձովի չինութիւններում տաս հազար րուբլի, ուրեմն մեր գաւառը կունենայ տարեկան 80,000 րուբլի աւելի ծախս, այսինքն իւրաքանչիւր բնակչին կը գայ մօտ 65 կոպէկ, մի գումար, որ չատ չնչին է ժողովրդի առողջութեան եւ մտաւոր սնունդի համար։ Իսկ եթէ այս գումարը բաժանվի ինչպէս միւս ծախսերը հողի վրա, աւելի հեչտ կը լինի չքաւոր դասի համար, չը նայած որ հողային հարկը միայն արդար է կալուածատէրերի վերաբերեալ, իսկ գիւղացիների համար՝ ոչ։

Վ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ներկայ ուսումնական տարվայ վերջում Թիֆլիսի քաղաքային տարրական 16 ուսումնարաններում իրանց ուսման ընթացքն աւարտեցին 152 տղայ եւ 92 աղջիկ, ընդամենը 244 հոգի։

Ցունիսի 25-ին Բագուի կայարանում բացվեց հնագիտական ծառայողների ուսումնարանը։ «Новое Обозрѣніе» լրագրի ասելով այդ ուսումնարանը մտնել ցանկացողների թիւը չատ քիչ է, ընդունվում մինչեւ 6 հոգի եւ այն էլ երկաթուղու վրա ծառայողներից են, իսկ հոգի անձերից դեռ եւս ոչ ոք ցանկութիւն յայտնել ընդունվելու նոր բացված ուսումնարանում։

Կենտրոնական վիճակագրական կոմիտէն հրատարակել է արդէն 1897 թւի տեղի ունեցած ընդհանուր ժողովրդագրութեան վերաբերեալ տեղեկութիւնների մի մասը, որ կազմում է 32 հատոր։ Տեղեկութիւնների հրատարակութիւնը կը չարունակվի այսուհետեւ եւս, բայց նրանց վերջնական կարգաւորումը եւ մշակումը կը կատարվի ոչ վաղ 1905 թւականից։

—

Երկրագործութեան մինիստրութեան էնտոմոլօգիական բիւրօյի խնդրանքով՝ նոյն մինիստրութեան կովկասեան լիազօր Մեդվեդեվ ուղարկում է գիւղատնտես Սահակեանին Ախալքալաքի գաւառը, որպէս զի նա փորձեր անի այնտեղ բազմացնելու հօտտէնտօտեան մլուկ ոչնչացնող այն պարազիտը, որ գտել է Սահակեանը անցեալ տարի։ Փորձերի աջող դէպքում հնարաւորութիւն կը ստացվի ոչնչացնել մլուկը Ռուսաստանի այն մասերում, որտեղ նա ահագին քանակութեամբ բազմանալով՝ մեծ վնասներ է հասցնում հացաբոյսերին։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ հարց է ծագել միացնելու իրար հետ ուսուցչական սեմինարիաները եւ միջնակարգ տեխնիքական ուսումնարանները՝ կրճատելով վերջինների ծրագիրը։ Տեխնիքական նոր ուսումնարանները պէտք է տան իրանց սաներին կատարելապէս լրացրած գործնական-թէօրէտիքական տեխնիքական կրթութիւն։

—

Բոլոր հիւրանոցներին եւ գինետներին, որոնք կրում են ռուսական քաղաքների անուններ, առաջիկայ 1903 թւականի յունվարի 1-ից կառաջարկվի ջնջել այդ անունները իրանց ցուցանակների վրայից։

—

Ռուսաց սինօդի կարգադրութեամբ Վրաստանի էկզարխը յանձնարարել է Ալավերդիի եպիսկոպոս Դիմիտրիին եւ Տղէմալաձէ քահանային կազմել այն սուրբերի ցուցակը, որոնց հին դարերից ի վեր ընդունում է վրաց եկեղեցին

ծութեան կարող է մի քանի անգամ պարտկվել այս չէնքի մէջ։ Դրսից նա նմանում է մի ահագին միջնաբերդի, չրջապատած բարձր պարիսպներով, որոնք ժայռապատ լեռներ են յիչեցնում, իսկ ներքուստ՝ այդ լեռնաձեւ պարիսպների կրծքին ամֆիթատրոնով բարձրացող քարեայ աստիճանները, լօժաները թւում են անհաչիւ։ Հաւատացնում են, որ 40—50 հազար հանդիսատեսներ էին տեղաւորվում այդ թատրոնում։ Այս վիթխարի չինութեան բացումը Տիտոս կատարեց 5000 գազանների կոտորածով, զանազան խաղերն ու արիւնոտ մրցութիւնները տեւեցին հարիւր օր։ Եւ այնուհետեւ հին աչխարհի միակ սեփականատէրը դառնալուց յետոյ՝ այստեղ էր զուարճանում Հռոմը, այստեղ էր քրքջում իր հսկայ, արիւնոտ ծիծաղով։

Կանգուն է մնացել միայն $1/3$ մասը իր բոլոր մանրամասնութեամբ. պարզ երեւում են գազանների դուռը, կայսերական լօժան, գլադիատորների դուռը։ Մրցութիւնների եւ կռիւների ձուաձեւ հրապարակը ամբողջ է։ Չը նայելով իր աւերածին, չէնքի տպաւորութիւնը խիստ է եւ անգութ։ Երկաթէ ներվերի եւ արիւնոտ տեսարանների ծարաւ մի հասարակութեան պատկերն է այս։ Այդ մասսիվ, ահագին քարերը իրանց համրութեան տակ կարծես ինչ որ սոսկումի պատմութիւն ունեն թաքցրած, նստել են վրան եւ էլ չեն խօսում եւ չը պիտի խօսեն յաւիտեան։ Դա մի գազան է, կարծես, հրէչաւոր ու վիթխարի, որ սառնութեամբ բազմել է բիւրաւոր զոհերի վրա, խեղդել նրանց հառաչանքներն ու ճիչերը, գլուխը քաչ է ձգել եւ լռել։

Եւ այդ վիթխարին փլչում է, փլչում է ամեն օր. նա այնքան ահագին է, որ նրա նորանոր ճեղքուածքներն ու բացուածքները մարդիկ էլ փակել չեն կարողանում, ինչպէս բժչկական ոչ մի հմտութիւն չէ կարողանում վերակենդանացնել մի զառամեալ եւ դէպի գերեզմանը դիմող մարմին։ Հռոմայեցիք այստեղ վատնեցին այն՝ ինչ կողոպտում էին հեռաւոր երկիրներում, հարիւրաւոր ազգերի վաստակն ու քրտինքը այս պատերի մէջ, այս արիւնոտ հրապարակի վրա ոչնչացրին եւ իրանք էլ՝ արբչիռ ու կենսասէր՝ վերջ ի վերջոյ նրա աւերակների տակ իրանց գերեզմանը գտան։ Եւ Կօլիզէյն Հռոմին արժանի գերեզման է. այս վիթխարի կամարները, երկինքն ու նրա զօրութիւնը հեգնող այս մռայլ բացուածքները, այս սեւ, ստորերկրեայ անդունդները, այս այլանդակ ժայռերը հազիւ կարողանան ծածկել մի այնպիսի վիթխարի, որպիսին էր Հռոմը։

Այս Կօլիզէյից մարդ դուրս է գնում մի ճնչող, խեղդող զգացմունքով եւ էլ երկրորդ անգամ չէ ուզում վերադառնալ, յետ նայել։

XX

Հին Հռոմի յիչատակներից չէն ու կանգուն է մնացել միմիայն Պանթէօնը։ Դարերն ու բարբարոսները կարծես վախեցել են դիպչել գահընկէց աստուածների այս սրբավայրին։

Վենետիկեան հրապարակից նեղ ու գալարուն մի չարք փողոցներ պիտի անցնել հոչակաւոր տաճարը հասնելու համար։ Կեղտոտ տըների առաջ, կեղտոտ պատերի տակ նստոտած են աղքատ կանայք իրանց մանր երեխաներով եւ ձեռք են մեկնում օտարականին. տեղ տեղ անցնում ես կանաչիի խանութների առաջից, ուր մի քանի ոտաբոբիկ մանուկներ եռանդով կրծոտում են նարինջը կամ իրար քաչքչում։ Ահա եւ մի փոքրիկ հրապարակ, որի կենտրոնում բարձրանում է մի սիրուն օբելիսկ, որպէս զարդ իր չուրջը պատող աւազանին։ Այս ջրի չուրջը ծոյլ ծոյլ նստոտած են մի քանի անխուսափելի առաջնորդներ, հնութիւնների՝ ալբօմներ, կարտեր եւ զանազան կասկածելի իրեր վաճառողներ, որոնք օտարականի երեւալուն պէս իրար են խառնվում, մէկէն վրա են պրծնում կարծես կողոպտելու համար։ Երկու կառապաններ մի անախորժ սուլոց են արձակում եւ մատերը ցցում իրանց անկոչ ծառայութիւնն առաջարկելով։ Մի քանի հոգի էլ նստած աւազանի չրթներին՝ ծոյլ ծոյլ նայում են օտար այցելուներին եւ վերստին ընկղմում են մի երանելի անգիտակից խաղաղութեան մէջ։

Այստեղ՝ այս մոռացված անկիւնումն է բարձրանում այն հին սրբավայրը, ուր Հռոմի ինքնիչխան ժողովուրդը տիրապետած ազգերի աստուածներն էր դնում իր գերագոյն հովանաւորութեան ներքոյ։ Հին, պառաւած հսկայի պէս, կանգնած է Պանթէօնը իր կողերին գաճաճների պէս կպած տների մէջ, լայն կուրծքը խիզախօրէն բաց է արել ժամանակի առաջ եւ դարերը քմահաճօրէն արել են ինչ որ կարող են, ջանգ։ել են նրա ճակատն ու երեսը, որքան հնար է եղել։ Եւ միայն այդքան։ Շէնքի ամբողջութիւնը դեռ պահում է այն, ինչ տուել է նրան Հռոմը։

Դժուար է առանց յուզմունքի նայել հին աչխարհի այս պատկառելի յիչատակարանին. սա կարծես մի հին, խստասիրտ հռոմայեցի է, մի Կատոն, մի Բրուտոս, որ չը գիտէ ինչո՞ւ եւ ինչպէս դեռ կանգնած է իրան համար այս միանգամայն անծանօթ աչխարհում, ծեր գլուխը քաչ է գցել՝ յոգնած հսկայի պէս՝ եւ խորասուզվել է ծանր խոհերի մէջ։ Իմ բոլոր չրջահայեցողութիւնների ժամանակ Իտալիայում, ինչպէս եւ եւրոպական ուրիչ երկիրներում, ես չեմ յիչում մի այլ չէնք, որ իր խիստ պարզութեամբ, իր անպաճոյճ վեհութեամբ կարողանար այս Պանթէօնի պէս միաժամանակ եւ հիացմունք եւ սոսկումի մի զգացմունք զարթեցնել։ Նոյն ձեւով չինված Պարիզի Պանթէօնը սրա առաջ ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ մի փոքրիկ թոռը ծեր պապի առաջ։ Այստեղ ճարտարապետութիւնը իր արուեստով, իր գեղեցկութեամբ համարեա խեղդվում է իր տիտանեան կազմուածքի մէջ եւ էստետիկը չէ, որ մարդ փնտրում է, այլ մի՛ ինչ որ ուրիչ բան, մի անօրինակ բան, որ դժուար է բառերով սահմանել։ Այդ տպաւորութիւնը կարելի է գուցէ մօտաւորապէս արտայայտել բնութիւնից վերցրած հոգի ընկճող, ցնցող պատկերներով, ինչպէս մի խորունկ ու մռայլ ձոր, մի հին անտառ եւ կուսական անտառ, մի կատաղի յորձանուտ գետ կամ մի հսկայական ժայռ։

Կորինթեան դափնեպսակ 16 սիւները, որոնք զարդարում են նրա ճակատը, արուեստով չինված ու չափազանց գեղեցիկ են, բայց իրանց մեծութեամբ, մասսիվ ծաւալով մարդուն չփոթում են եւ պատկերների որոշ համաչափութեան սովոր երեւակայութիւնը դժուարանում է նրանց պարտկել, դժուարանում է գեղեցիկը ճաչակել այս ահաւորութեան մէջ։ Այդ սիւներից իւրաքանչիւրը $12^1/_2$ մետր բարձրութիւն եւ $4^1/_2$ մետր չրջագիծ ունի. այդ քարէ բլուրների վրա հինաւուրց չէնքը, մի գահընկէց ծեր արքայի պէս, յենել է իր պառաւած ճակատը եւ դարերի միջից նայում է իր չուրջը յեղյեղվող կեանքի փոթորիկներին, նայում է լռում։

Ներքուստ ամբողջը ներկայացնում է մի ահագին չրջանաձեւ գմբէթ, որ վրանաձեւ բարձրանում է հէնց գետնի մակերեւոյթից երկնային կամարի պէս։ Լոյսի խուրձերը իջնում են մի վիթխարի կամարի հէնց կատարի վրա բացված մի հատիկ կլոր անցքից, եւ բարձրից իջնող այդ ճառագայթները բրգաձեւ պատերի վրա գլխիվայր ստուերներ կազմելով՝ տալիս են գմբէթին իրօք երկնակամարի ձեւ։ Անկասկած կարելի է ասել, որ չինող ճարտարապետի նը

ցուցակն արդէն կազմված է եւ նրա մէջ մտել են 80 սրբեր, որոնց թւումն են, ի միջի այլոց՝ Քէթէվան թագուհին, Շալվա եւ Էլիզբար Էրիստովները, Դաւիթ Վերանորոգողը, Թամար թագուհին, Արչիլ II, Լուարսաբ II, Շալվա Տօրելի, Միրիան թագաւորը եւ Նունէ թագուհին, Դմիտրի Տավդարեբուլի, Վախթանգ-Գորգասալն եւ ուրիշները։ «Ծնօբիս Փուրցելի» լրագրի ասելով՝ այդ ցուցակը արդէն ներկայացված է ռուսաց սինօդին։

—

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶԻՑ մեզ գրում են. «Յունիսի 23-ին տեղիս վաճառականների ակումբացի ամառային դահլիճում կայացաւ մեր խմբապետ պ. Ա. Մանուկեանի համերգը իր խմբով։ Համերգի ծրագիրը բաւական բազմակողմանի էր եւ հետաքրքրական։ Բացի հայերէն խմբական երգերից ծրագրում կային ռուսերէն, վրացերէն եւ օսերէն երգեր։ Օսերէն երգերը առաջին անգամն են բեմ դրվում՝ վերածված երաժշտութեան՝ շնորհիւ Պետերբուրգի կօնսերվատօրիայի ուսանող պ. Մամուլեանի. այդ պատճառով համերգը գրաւել էր ունկնդիրների մեծ բազմութիւն։ Դահլիճը ծայրէ ի ծայր լիքն էր։ Հայերէն երգերից կրկնութեան եւ բուռն ծափահարութեան արժանացան Կարա-Մուրզայի «Բամբ որոտանը» եւ «Ջան գիւլումը»։ Բաւական աջող էր եւ լաւ երգվեց պ. Մանուկեանի ներդաշնակած երգերից «Հերիք որդեակը», «Իգուր են»-ը եւ վրացերէն «Մերցխալօ» երգը։ Ինչ վերաբերում է օսերէն երգերին, պ. Գ. Օթարեանը աջողութեամբ երգեց օսերէն հիմնը, նուիրված ս. Գէորգին, խմբական ձայնակցութեամբ։ Մնացածները պարերգեր էին, որոնք մեծ գոհացում պատճառեցին։ Պ. Մանուկեանը տուաւ մի նուէր։ Համերգից յետոյ նկարիչ օս Խետագուրովը դրեց կենդանի պատկերներ Թիւրքահայերի կեանքից, որոնք մեծ տպաւորութիւն թողեցին հասարակութեան վրա։ Այնուհետեւ սկսվեցին պարեր, որից յետոյ ժողովուրդը գոհ սրտով հեռացաւ»։

—

ՂՈՒԲԱՑԻՑ մեզ գրում են. «Ձայն կայ, որ Բագուի յայտնի դրամատէրեր Շումախէր եւ Թաղիեվ մտադիր են շուտով ձեռնարկելու Ղուբա-Խաչմազ երկաթուղու ճիւղի կառուցմանը։ Որքան յայտնի է լրագիրներից, այդ ճանապարհի շինութեան կօնցէսսիան արդէն հաստատված է մինիստրութեան կողմից, միայն մնում է նրան իրագործելու հարցը։ Գործի գլուխ կանգնած ինիցիատօրներ Դէմինսկին եւ նկարիչ Վէրէշչագին դեռ հիմա էլ Պետերբուրգումն են եւ աշխատում են գործը առաջ տանելու, այսինքն որոնում են այդ գործին ձեռնարկող դրամատէր մարդիկ։ Վլադիկավկազի ընկերութիւնը, ինչպէս ասում են, մերժում է ծախքեր անել այդ գործի համար, առարկելով իր մերժումը նրանով, որ ապագայում շահեր չէ կարող ունենալ,—բայց գործի դրութեանը այլ կողմից նայելով, սխալ պէտք է համարել այդ ենթադրութիւնը, քանի որ վաղ թէ ուշ Ղուբան պիտի համարվի Բագուի ազգաբնակութեան համար ամարանոց. ապացոյց դրան, որ տարէցտարի այստեղ եկողների թիւը աւելանում է, իսկ տարիների ընթացքում նա կը տասնապատկվի,—դա ճշմարիտ իրողութիւն է. համ էժանութիւն, համ ճանապարհի մերձաւորութիւն, համ էլ լաւ խաղաղ, անդորր բնութիւն. աւելին ինչ է հարկաւոր ամարանոց գնացողին։ Բագուի նահանգապետը, նրա դիւանատունը, նահանգական վարչութիւնը այստեղ են գալիս. գալիս են եւ ուրիշ շատերը։ Տարիներ առաջ տեղեկութիւններ էին ժողովում, թէ որքան կարելի է արտադրել այստեղից այլ տեղեր բերքեր. ճիշդ ստատիստիքական թւերը, որ ժողովեց այն ժամանակ գաւառական վարչութիւնը՝ հասնում էր 4—5 միլիօնի։ Կասկած չը կայ, որ այդ եկամուտներից կը ծածկվեն ծախքերը։ Միւս կողմից Խաչմազի եւ Դիվիչու երկաթուղու ճանապարհը վատ է, հողը ամուր չէ, «բադդաջ է», ամեն տարի այդ ճանապարհը նորոգելու համար հարիւր հազարներ են ծախսվում երկաթուղու վարչութեան միջոցներից, եւ ինքը Խաչմազը ամառը տենդի եւ ջերմացաւի վնասակար եւ հիւանդոտ տեղ է համարվում, ուր շատ զոհեր են լինում երկաթուղու ծառայողներից. այդ պատճառով էլ Խաչմազի հիւանդանոցը կամենում են տեղափոխել Ղուբա»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Իտալական «Patria» լրագրի ասելով՝ Վիկտոր-Էմմանուէլ թագաւորի ուղեւորութիւնը դէպի Բերլին եւ Պետերբուրգ ապացուցանում է, որ այն քաղաքական դաշնակցութիւնները, որոնց կենտրոնը կազմում են այդ երկու քաղաքները, ձգտում են մի նպատակի—խաղաղութիւն պահպանելու Եւրօպայում։ «Tribuna» համարում է Վիկտոր-Էմմանուէլ թագաւորի ուղեւորութիւնը դէպի Բերլին առանձնապէս նշանակալից, որովհետեւ նա պարզապէս ցոյց է տալիս, թէ երեքպետեան դաշնակցութեան վերանորոգումը բղխում է ոչ միայն քաղաքական նկատումներից, այլ եւ հետեւանք է փոխադարձ յարգանքի եւ անկեղծ բարեկամութեան։ Ինչ վերաբերում է իտալական թագաւորի ուղեւորութեան դէպի Պետերբուրգ՝ «Tribuna» լրագրի ասելով, դա մի նշան է, որ վերածնված Իտալիան ցանկութիւն ունի մօտենալու սլաւօնական աշխարհին։

—Բերլինից հեռագրում են «Temps» լրագրին, որ կոմս Բիւլօվ, կոմս Գօլուխօվսկի եւ Պրինէտտի մօտ ժամանակներումս պէտք է հաւաքվեն խորհրդակցութեան Կարլսբադում, որտեղ նրանք կը զբաղվեն այն դժուարութիւնների հարցով, որոնք կապված են առեւտրական նոր դաշնագրերի խնդրի հետ։

—Զինուորական ծառայութեան համար երկամեայ ժամանակամիջոց մտցնելու հարցը Ֆրանսիայում առիթ է դարձել մի հետաքրքրական ընդհարման գեներալ Գալլիֆէի եւ Ֆրէյսինէի մէջ։ Նախկին զինուորական մինիստր մարկիզ դը Գալլիֆէ, որ մինիստրի պաշտօնից հրաժարվելուց յետոյ միացել է ծայրահեղ յետադիմականների հետ, այժմ կատաղի հակառակորդ է զինուորական ծառայութեան ժամանակամիջոցը կրճատելու օրինագծին եւ մամուլի մէջ եռանդուն պայքար է մղում նրա պաշտպանների դէմ։ Ֆրէյսինէ, որպէս նախագահ սենատի այն մասնաժողովի, որին յանձնված էր քննել օրինագիծը, ջերմ կերպով եւ ահագին աջողութեամբ պաշտպանեց նրան սենատում։ Մօտ օրերումս գեներալ Գալլիֆէ տպագրեց «Journal des Debats» լրագրում մի բաց նամակ՝ ուղղած Ֆրէյսինէին, որի մէջ նա հաւատացնում է, թէ Ֆրէյսինէն՝ դնելով իր թեկնածութիւնը ֆրանսիական ակադեմիայի անդամ ընտրվելու համար, դիմել է Օմալի դքսին եւ խնդրել նրա աջակցութիւնը. մի եւ նոյն ժամանակ կամենալով ձեռք բերել նրա բարեհաճութիւնը՝ Ֆրէյսինէ յանձն է առել հետեւեալ պարտաւորութիւնները. 1) գործադրել իր ամբողջ ազդեցութիւնը զօրքի «իսկական շահերը» պաշտպանելու համար. 2) միշտ պաշտպանել կրօնը եւ նրա պաշտօնեաներին. 3) աջակցել պրինցների վերադարձին դէպի Ֆրանսիա։ «Ցրւեցէք ձեր երդումները,—բացականչում է իր նամակում Գալլիֆէ,—հեռացրէք այն վտանգը, որ սպառնում է մեր զօրքին եւ դարձրէք ձեր բարեկամ Կոմբի ուշադրութիւնը կրօնի եւ նրա պաշտօնեաների վրա»։ Գեներալ Գալլիֆէ աւելացնում է, թէ նա ինքը անձամբ միջնորդ է եղել Ֆրէյսինէի եւ Օմալի դքսի մէջ եւ թէ պատրաստ է հրատարակել իր մօտ այդ մասին եղած վկայաթղթերը։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

27 յունիսի

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ։ Քաղաքը ճաշկերոյթ տուեց բնագէտների համաժողովի անդամներին։ Դրօշափայտերի վրա փողփողում էին համաժողովին մասնակցող ազգութիւնների եւ Նիւլանդական դեղնակարմիր ու կապտասպիտակ դրօշակները։ Քաղաքային լիազօրների նախագահ Անտէլ ողջունեց համաժողովի անդամներին շվէդական եւ ֆրանսիական լեզուներով։ Պատասխանեց պրօֆէսօր Մենշուտկին գերմաներէն եւ բաժակ առաջարկեց Ֆինլեանդիայի բարգաւաճման համար։ Ի միջի ուրիշների, խօսեց եւ դանիական պրօֆէսօր Նօրման Հանսէն այն ոյժերի մասին, որոնք պահպանում են կենսունակութիւնը, եւ Մեխելին՝ ֆրանսերէն լեզւով՝ ճշմարտութեան նշանակութեան մասին կեանքի բոլոր ասպարէզներում։

ՄՕՍԿՎԱ։ Հոգեւոր սեմինարիայում մաղթանք կատարվեց հոգեւորականութեանը կենսաթոշակի կանոնադրութիւն շնորհելու առիթով։—Եապօնիայի վաճառականները գնում են մեծ քանակութեամբ տնայնագործական իրեր։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ «Варшавскій Дневникъ» հաղորդում է, թէ առանց միջնորդների առեւտուր անելու համար՝ այգեգործների կազմած ընկերութեանը մասնակցողների թիւը աւելանում է. վարչութիւնը յարաբերութիւններ է սկսել Պետերբուրգի եւ Մօսկվայի հետ՝ յուսալով պտղեղէնի եւ բանջարեղէնի առեւտուրը կենտրոնացնել իր ձեռքում։

ԱԼԷՔՍԻՕԲԱԴ։ Վախճանվեց Անգալտ-Բէրնբուրգեան այրի դքսուհին։

ԼՕՆԴՕՆ։ Առաւօտվայ բիւլլըտէնը հաղորդում է, թէ թագաւորի դրութեան բարւոքումը շարունակվում է։

ՊԱՐԻԶ։ «Temps» լրագիրը, քննելով բօլգարական պատգամաւորական ժողովի վճիռը այն փոխառութեան մասին, որ կատարվեց Ֆրանսիայում, ասում է, թէ այդ փաստը մի նշանաւոր եղելութիւն է Բօլգարիայի կեանքում. նա ընդմիշտ շնորհակալ կը լինի Ռուսաստանից եւ Ֆրանսիայից այն աջակցութեան համար, որ ցոյց տուին նրան Լիտտէ եւ Դելկասսէ մինիստրները՝ բօլգարական ֆինանսների հաւասարակշռութիւնը վերականգնելու հարցում։

ԼՕՆԴՕՆ։ Վաշինգտօնից հեռագրում են, թէ Գերմանիան եւ Ֆրանսիան հրաժարվեցին Տեանձինը չինացիներին յանձնելու այն պայմաններից, որոնք յարուցին Զինաստանի բողոքը։ Պայմանները կը փոփոխվեն ամերիկացիների առաջարկութիւնների համեմատ, որոնց վերաբերմամբ համաձայնութիւն տուին Անգլիան, Եապօնիան եւ Ռուսաստանը։

ՎԻԷՆՆԱ։ Ունգարական մինիստր-նախագահ Սէլլ եկաւ այստեղ եւ վերսկսեց խորհրդակցութիւնը Կէրբէրի հետ համաձայնութեան մասին։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ռուսաց կառավարութեան հաղորդագրութիւնը Բրիւսսէլի դաշնագրութեան առիթով, որ վերաբերում է շաքարի հարցին, եռանդուն քննադատութեան առարկայ է դարձել։ Ենթադրում են, թէ հաղորդագրութիւնը կը դժուարացնէ դաշնագրութեան ընդունելութիւնը աւստրիական եւ ունգարական պարլամէնտների կողմից։ «National Zeitung» կարծում է, թէ դաշնագրութեան զօրութեամբ պահպանված 4 մարկ 80 պֆէնինգի լրացուցիչ մաքսը մի հարիւր կիլօգրամմի համար՝ կը կարողանայ պաշտպանել Գերմանիան ռուսական շաքարի մրցումից։

պատկերն է եղել աստուածների բնակութեան յատկացրած այս շէնքին երկնքի ձեւ տալ եւ նա կատարելապէս ծառայել է իր նպատակին։ Կենտրոնում կանգնած մարդը վեր նայելով տեսնում է, թէ ինչպէս սպիտակ ամպերը պատառ պատառ գալիս են, մի վայրկեան կանգ առնում վերեւում, ներս են նայում կտուրի բացուածքից, կարծես դեռ փնտրում են այնտեղ ապաստանած աստուածներին, ուզում են հին օրերի սովորութեամբ ողջունել նրանց, բայց յուսախաբված՝ գնում, կորչում են երկնքի անհունութեան մէջ՝ միւսներին տեղ տալու համար։

Պատերի տակ, եօթ փոքրիկ կամարների ներքոյ եօթ փոքրիկ մատուռներ կան, որ հեթանոս Հռոմը շարել էր իր աստուածներին։ Ցաղթված ազգերը աշխարհի բոլոր ծայրերից իրանց հպատակութեան հետ Հռոմ էին ուղարկում երբեմն նաեւ իրանց աստուածներին եւ Սենատը տեղաւորում էր նրանց այստեղ, իշխում եւ հրամայում էր նրանց։ Հռոմի համար խորթ կրօն եւ աստուածութիւն համարեա չը կար աշխարհում, բոլոր համոզմունքները, բոլոր վարդապետութիւնները յարգվում էին միակ պայմանով, որ բոլորի վրա ինքն իշխէր արքայօրէն, իբրեւ միակ աստուածութիւն, միահեծան տէր տիեզերքի։

Այս տաճարը հիմնարկվեց այն ժամանակ, երբ Հռոմը երկու դարերի արիւնոտ յաղթութիւններից, տիրապետութիւններից ու ներքին կռիւներից յետոյ, հանգիստ ու խաղաղութիւն էր փնտրում։ Նա մերժեց Գրակկոս եղբայրների ժողովրդական րէֆօրմները, ինչպէս եւ Սիլլայի ազնուապետական կառավարութիւնը, եւ ներքին փոթորիկներից յոգնած ու զզված՝ սիրով յանձն առաւ Օգոստոսի կայսրութիւնը եւ նրա պարգեւած խաղաղութիւնը 30—31 թւին։ Այդ իսկ թւին էր, որ Ակտիումի ճակատամարտը Անտոնիոսի եւ Կլէօպատրայի մահով եւ Օգոստոսի կատարեալ յաղթանակով վերջացաւ. Կեսարի որդեգիրը միահեծան տէր էր Հռոմին։

Ագրիպպան, այդ վճռական ճակատամարտը վաստակող զօրապետը, որ եւ փեսայ էր Օգոստոսի, ի յիշատակ իր անվան հետ կապված այս մեծ անցքի՝ հիմնարկեց Պանթէօնը, որպէս նշան Հռոմի կայսերական—տիեզերական տիրապետութեան. նա մի երկինք շինել տուեց եւ այդ երկնքի տակ տեղաւորեց ընկճված աստուածներին։ Ցնծութեան եւ փառքի օրեր էին, որ Վիրգիլիոս այսպէս է նկարագրում.

«Երրեակ յաղթանակից յետոյ Հռոմ մանելով՝ Օգոստոս ուխտեց իտալական աստուածներին երեք հարիւր մեծ տաճարներ շինել քաղաքի ամեն կողմերում։ Ամբողջ ժողովուրդը թնդացնում էր փողոցները ուրախութեան աղաղակներով, խաղերով եւ ծափահարութեամբ։ Տաճարներում կանանց երգեցիկ խմբեր, իսկ սեղանների առաջ փռվել են զոհված ցուլերը։ Ինքն էլ նստած փայլփլուն Ֆօբիւսի մարմարէ շէմքի վրա՝ մէկ մէկ նայում է ազգերի ընծաները եւ կապում է աքանչելի սիւներից։ Ցաղթված ազգերը՝ նոյնքան տարբեր զէնքերով եւ բնոյթով, որքան եւ լեզւով, առաջանում են երկար շարքերով—թափառական ցեղեր, երկարազգեստ աֆրիկացիներ, լելեգներ, կարեր, գելոններ՝ զինված նետերով, մօրինները՝ հեռաւորագոյնները մարդկանցից՝ անզուսպ տահերը, եւ Եփրատը հոսում է հնազանդ եւ Արաքսը՝ իրան ընկճող կամրջի տակ ըմբոստօրէն ցընցվում»։

Վիրգիլիոսի յիշատակած այն երեք հարիւր տաճարներից, Օգոստոսի փառքի բոլոր կոթողներից այս մէկն է մնացել կանգուն, այն էլ VII-րդ դարից սկսած Հռոմի պապերը վերածել են քրիստոնէական եկեղեցու. այդ բաւական չէ, շէնքի հեթանոսական վսեմ պարզութիւնը մասամբ աղաւաղվել է նորանոր յաւելուածներով, որ քրիստոնէական բարեպաշտութիւնը գուցէ եւ քինոտ եռանդով պատուաստել է հեթանոսական ճարտարապետութեան այս դարաւոր ծառի վրա։ Արամազդի, Ապօլլօնի եւ Մարսի հին պատուանդանների վրա այժմ բազմել են լացող մադօննաներ, խաչի վրա մեռնող քրիստոսներ եւ վիզները ծուռ՝ աղօթող նահատակներ։ Սրանցից եւ ոչ մէկը, սակայն, ինքն իրան լաւ չէ զգում այս տաճարում, հեթանոսութիւնն այստեղից դուրս մղելն անհնարին է եւ փորձերն անօգուտ ու յանցաւոր։ Բայց աւելի վրդովեցուցիչ է Ուրբանոս VIII-ի վարմունքը, որ, ինչպէս հաւատացնում են, 17-րդ դարում Պանթէօնի ճակատը ծածկող բրօնզից Ս. Պետրոսի մայր սեղանի համար սիւներ ձուլել տուեց եւ այս բարբարոսութիւնը կատարվեց յանուն մի կրօնի, որ իր հալածանքի եւ անզօրութեան դարերում, երբ իր հետեւողները սողում էին Կատակոմբներում եւ խոնաւ քարերը լիզում երկնքի օգնութիւնը հայցելով՝ գերագոյն համբերողութեան ծարաւի հոգի ունի. յաղթութիւնները միշտ անբարոյականացնող են։

Կրօնական վարդապետութիւնները շարունակում են ծնվել ու մեռնել, տեղ տալով յաջորդներին, բարոյական հասկացողութիւնները դարերի միջից հետեւում են իրար եւ մարդկութեան իւրաքանչիւր սերունդ մի երջանիկ անգիտութեամբ շարունակում է հաւատալ, թէ ինքն է ընդգրկել երկնային ճշմարտութիւնը, թէ ինքն է լուծել յաւիտենական առեղծուածը։ Ո՞վ գիտէ, գուցէ եւ անհուն ժամանակներից տառապող մարդկութեան ծանր ճակատագիրը, նաեւ բաժին ընկած ցաւերի բեռը մասամբ թեթեւանում է մտքի այդ յաւակնոտ պատրանքից, մինչեւ որ դառն յուսախաբութիւնը գալիս է յաջորդ սերունդներին պատմելու պապերի երջանիկ տգիտութիւնը, առանց սակայն որդիներին փրկելու նոյն ֆատալ պատրանքի գուցէ յաւիտենական իշխանութիւնից։

Այսպէս թէ այնպէս՝ յաւիտենական ճշմարտութիւնն ընդգրկելու այդ երջանիկ եւ գոռոզ հաւատն է հիմունքը կրօնների եւ բարոյական հասկացողութիւնների կատաղի պայքարի, եւ այդ դարաւոր մրցութեան մէջ ոչ մի կրօն, ոչ մի վարդապետութիւն գերագոյն համբերողութեան կատարեալ օրինակ դեռ չը հանդիսացաւ։ Մէկ տեղ բիւզանդական Ս. Սօֆիան է դարձել մահմեդական մզկիթ, մի ուրիշ տեղ հին քրիստոնեայ ազգի փառաւոր տաճարն է խլվում այլ ձեւով, այլ լեզւով աղօթելու համար, Հռոմում էլ Ագրիպպայի հեթանոսական Պանթէօնն է դառնում քրիստոնէական եկեղեցի յանուն Ս. Մարիամի։ Բոլոր դէպքերում էլ յաղթական վարդապետութիւնը գործում է յանուն մի եւ նոյն երկնքի, մի եւ նոյն գերագոյն, անըմբռնելի զօրութեան, պատկերը նոյնն է եւ պայքարը կարծես անվերջ։

Ո՞վ կը գայ վերջապէս երկնքի եւ յաւիտենական ճշմարտութեան անունից խօսողներին հասկացնելու, որ Ս. Սօֆիան երբէք չը պէտք է բարբարոսաբար այլանդակվի մզկիթի վերածվելու համար, որ հեթանոս Պանթէօնը չը պէտք է շինութեան նիւթ մատակարարէ քրիստոնեայ տաճարներին, որովհետեւ դա աններելի յանցանք է նոյն երկնքի եւ նոյն յաւիտենական ճշմարտութեան դէմ, որի անունով կատարվում են այդ վայրենութիւնները, որովհետեւ ամեն մի դար, ամեն մի սերունդ իր բաժինն է բերում գաղափարների, վարդապետութիւնների եւ պատմութեան տիեզերական շէնքը կառուցանելու եւ ոչ ոք իրաւունք չունի այդ շէնքի այս կամ այն մասն իսպառ ջնջել եւ անհետացնել։

Ա. Ահարոնեան

28 յունիսի

ՀՌՕՄ։ Թագաւորի ուղեւորութեան առիթով «Tribuna» մատնացոյց է անում այն հանգամանքի վրա, որ դա առաջին այցելութիւնն է իտալական Թագաւորի կողմից դէպի Ռուսաստան։ Իտալական ժողովուրդը հասկանում է աւելի սերտ յարաբերութիւնների գործնական կարեւորութիւնը։ «Tribuna» մատնացոյց է լինում նաեւ Ռուսաստանի տնտեսական զարգացման վրա եւ յիշեցնում է Սաւօյական տան հինօրեայ մօտիկ յարաբերութիւնները Կայսերական Տան հետ։ Թագաւորի այցելութեամբ հաւաստիացնվում է, որ ցանկութիւն կայ յաճախակի եւ բարեկամական դարձնել յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ։

ՀՌՕՄ։ Թագաւորը ճանապարհ ընկաւ այսօր Պօնցիա—Վալիայի, հօֆմարշալ կոմս Ջանօտտիի եւ գեներալ-ադիւտանտ Բրուզատիի ուղեկցութեամբ։ Միլանում կանգ առնելու ժամանակ չքախմբին կը միանայ եւ մինիստր Պրինէտտի։ Ժողովուրդը ոգեւորված ողջունում էր Թագաւորին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ֆինանսների մինիստրութիւնը որոշել է եւրոպական Ռուսաստանի նահանգներում եւ շրջաններում ժամանակաւորապէս դադարեցնել օղի քաշելու նոր գործարաններ հիմնելու եւ քաշվող սպիրտի քանակութիւնը աւելացնելու համար թոյլտուութիւն տալը։ Նոր գործարաններ հիմնելու համար արդէն տուած թոյլտուութիւնները երեք տարուց յետոյ կը կորցնեն իրանց զօրութիւնը, եթէ այդ ժամանակվայ ընթացքում գործարանները չը բացվեն։

Հեծելազօրքի 2-րորդ կօրպուսի հրամանատար գեներալ-լէյտէնանտ Ցաղէեվ նշանակվում է Կովկասեան զօրքի երկրորդ կօրպուսի հրամանատար։

Ֆինանսների մինիստրը թոյլ տուեց հանել դէպի ներքին վաճառանոցները շաքարաւազի ազատ պաշարից 1,500,000 պուդ եւ անձեռնմխելի պաշարից 1,500,000 պուդ շաքարաւազ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բագու շաբաթը մէկ անգամ ուրբաթ օրերը դուրս է գալիս առաւօտեան 10 ժամ 15 րոպ. (11 ժ. 49 ր.), հասնում է Բագու գիշերվայ 12 ժամ 11 ր. (1 ժ. 9 րոպէին)։

Արագ գնացք Բագուից—Թիֆլիս դուրս է գալիս ուրբաթ օրերը գիշերվայ 12 ժամ 52 րոպէ (1 ժ. 50 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 2 ժ. 45 ր. (3 ժ. 43 ր.)։

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բաթում ամեն օր դուրս է գալիս առաւօտեան 6 ժ. 45 ր. (7 ժ. 43 ր.) հասնում է Բաթում երեկոյեան 5 ժ. 2 ր. (6 ժ.)։

Արագ գնացք Բաթումից—Թիֆլիս ամեն օր դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 9 ժ. 4 ր. (10 ժ. 2 ր.)։

Պօստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս երեկոյեան 9 ժ. 22 ր. (10 ժ. 20 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 56 ր. (4 ժ. 54 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 5 ժ. 9 ր. (6 ժ. 7 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 5 ժ. 40 ր. (6 ժամ 38 րոպէին)։

Մարդատար գնացքը Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 27 ր. (3 ժ. 25 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 7 ժ. 39 ր. (8 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 8 ժ. 29 ր. (9 ժ. 27 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.)։

Պօստատար գնացքը Բաթումից դուրս է գալիս գիշերվայ 11 ժ. 5 ր. (12 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 11 ժ. 34 ր. (12 ժ. 32 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 12 ժ. 36 ր. (1 ժ. 34 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 6 ժ. 16 ր. (7 ժ. 14 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 7 ժ. 5 ր. (8 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 39 ր. (7 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 7 ժ. 24 ր. (8 ժ. 22 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 12 ժ. 5 ր. (1 ժ. 3 ր.)։

Պօստատար գնացք դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Կարս երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.). հասնում է Սանահին 1 ժ. 35 ր. (2 ժ. 33 ր.), Ղարաքիլիսա գիշերվայ 3 ժ. 32 ր. (4 ժ. 30 ր.), Ալէքսանդրօպօլ առաւօտեան 7 ժ. 17 ր. (8 ժ. 15 ր.), Կարս ցերեկվայ 11 ժ. 1. (11 ժ. 59)։

Պօստատար գնացք Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 4 ժ. 57 ր. (5 ժ. 55 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ երեկոյեան 8 ժ. 5 ր. (9 ժ. 3 ր.), Ղարաքիլիսա 11 ժ. 42 ր. (12 ժ. 40 ր.), Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 20 ր. (7 ժ. 18 ր.)։

Խառն գնացք Թիֆլիսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 15 ր. (3 ժ. 13 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա 9 ժ. 30 ր. (10 ժ. 28 ր.) Ալէքսանդրօպօլ գիշերվայ 1 ժ. 25 ր. (2 ժ. 23 ր.)։

Խառն գնացք Ալէքսանդրօպօլից դուրս է գալիս առաւօտեան 5 ժ. 25 ր. (6 ժ. 23 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա առաւօտեան 8 ժ. 35 ր. (9 ժ. 33 ր.) և Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 37 ր. (4 ժ. 35 րոպէին)։

ՀՐԱՒԷՐ

Ներկայ յունիս ամսի 30-ին, կիրակի օր, ժամի 12-ին, ս. պատարագից յետոյ, լինելու է Ս. ՀՐԵՇՏԱԿԱՊԵՏԱՑ եկեղեցու ծխականների ժողով՝ անցեալ տարվայ հաշիւները քննելու։ Ուստի՝ սրանով յիշեալ եկեղեցու յարգելի ծխականները հրաւիրվում են վերոյիշեալ ժողովին մասնակցելու համար։

Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների գործակալ՝
Գր. քահ. Երզնկեանց
1—1

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սրանով պատիւ ունեմ յայտնելու մեզ հետ գործ ունեցող պ. պ. վաճառականներին, որ ձղստաֆա երկաթուղու կայարանում յանձնարարական գրասենեակը ներկայ յուլիսի 1-ին փակելով՝ նոյն գրասենեակը փոխադրում եմ Երեւան, որը բաց կը լինի նոյն ամսի 20-ից, ուստի խնդրում եմ հարկաւոր դէպքում դիմել մեզ։

Յովակիմ Յովհաննէսեան Յակովբեանց
3—5

ԴԻԼԻՋԱՆՈՒՄ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՆԵԱԿԻՑ ԲԱՂԿԱՑԱԾ
Ա Մ Ա Ր Ա Ն Ո Ց
Իր կահ կարասիքով

Վարձու է տրվում 100 րուբլիով։ Դիմել՝ Делижанъ Сергѣю Теръ-Погосянцъ.

3—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պատիւ ունիմ յայտնելու ի գիտութիւն Թիֆլիսի եւ այլ տեղերի երէցփոխներին, որ ներկայ 1902 թւի յուլիսի 1-ից եկեղեցական մոմավաճառութեան կապալը անցնում է իմ ձեռս։ Մոմը կը վաճառվի նախկին խանութում։ Հին կապալառուի կնիքով մոմերը չեն ընդունվելու եկեղեցիներում մեր կնիքը լինելու է այլ գոյնով։

Կապալառու Գրիգոր Գ. Սալինեանց
2—2

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ

ԲԺԻՇԿ Ք. ԳԱՆՋՈՒՄԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներին բոլոր տարին

Առաւօտեան . . . . . $9^{1}/_{2}$—12
Երեկոյեան. . . . . . 5 — 7

Հայոց եկեղեցու դիմաց, տուն Դավիդօվի։
(չ. չ.) 12—16

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտուութեամբ։ Մեծ արկղիկը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու եւ ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաեւ բոլորովին նոր միջօ

ՋՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշուին քնքշութիւն եւ սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական եւ դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինեան փողոց, տ. № 15, բընակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում՝ Կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ եւ նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց եւ Բագւում. նաեւ Միքայէլեան կամուրջի վրա, Պօպօվի եւ Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պօստով։ 99—100

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

վաճառվում են հետեւեալ գրքերը՝

«Լազիստան, Հայաստան եւ Քիւրդիստան», թարգմ. Միքան—50 կ.
«Ջանազանութիւն հինգ դարուց», Մ. եպիսկոպոս Տէրունեանի, 3 հատոր—2 ր. 80 կ.
«Փշրանք», մի պատկեր գարնանային կեանքից, Կ. Մէլիք-Շահնազարեանի—15 կ.
«Ուզեցոյց գործնական գինեգործութեան եւ չերամապահութեան», Կ. Մէլիք-Շահնազ.—1 ր.
«Ջուռնաչի Խաչան», գրեց Տմբլաչի Խաչան, 2 հատոր—80 կ.
«Ռուսական Հայաստան կամ Արաքսի աւազանը. Ուրմիա լիճ եւ առաջաւոր Ասիա», թարգմ. Միքան—30 կ.
«Նիկոլ եպիսկոպոս եւ պատմութիւն դարձին Հայկազանց Լեհաստանի ի կաթօլիկութիւն, Գ. եպիսկ. Այվազեանի—30 կ.
«Դեօլինգերի նամակները եւ յայտարարութիւնները Վատիկանի հրովարտակների մասին», 1887—50 կ։
«Բաղդատական քերականութեան ծագումը եւ օգուտները», Դաւիթ-բէկի—50 կ.
«Արշալոյս քրիստոնէութեան հայոց», հ. Ղ. Ալիշանի—1 ր.
«Ինչպէս տերեւները», Յովսէփ Ճեագօզայի (Վենետիկ)—75 կ.
«Աստուածային կատակերգութիւն», թարգմ. հայր Ղազիկեան (Վենետիկ) 1 ր. 25 կ.
«Գրպանի Ատլաս», հայր Էփրիկեանի (Վենետիկ) նոր տպագրված, կազմով—1 ր. 75 կ.
«Երկրագործութեան անհրաժեշտ գիտելիքներ», Գ. Ղազարեանի—90 կ.
«Յիշատակարան աղէտից Գրիգոր Խալաթեցւոյ, պատմական վիպասանութիւն—15 կ.
«Աւետարանը պատմութեան մէջ», թարգմ. Ա. Տէր-Յակովբեան—20 կ.
«Պատմութիւն ժողովոց Հայաստանեայց եկեղեցւոյ», Աբէլ եպիսկոպոսի—40 կ.
«Յիսուս Քրիստոսի երկրաւոր կեանքը եւ վարդապետութիւնը», Տ. քահ. Մարաղեանի—1 ր.

Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «ГУТТЕНБЕРГЪ». Г. Галустяну, Лорисъ-Меликовская ул. № 11. 2—3

Այս տարվայ Սեպտեմբերից բացվումէ Օդեսայում

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ Մ Ա Ր Կ Օ Վ Ի Չ Ի

Դիմել տեղեկութիւնների համար.—Սադովայա փող. № 15-
6—10

ՃՂԹԱՅ

Նաւթարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն պ. պ. բաժնետէրերի, որ սոյն յունիսի 19-ից մինչ 28-ը ներփակված եւ յունիսի 29-ից մինչ ... ուլիս ներփակված տուգանքով նշանակված է 5% վճար, այսինքն իւրաքանչիւր փային ... րուբլի։ Վճարի ժամանակ պէտք է ներկայացնել բաժնետոմսերը։

Վճարները ընդունվում են 10-ից մինչեւ 2-ը եւ 7-ից մինչեւ 9 ժամը երեկոյեան։
(20, 26, 28, յուն. եւ 1, 5, յուլ.) 2—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մեր կեանքը, գրականութիւնը անցեալում
ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ
XVIII ԴԱՐ
Առաջին մաս
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՕՊԷԿ

Ծախվում է. հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Мшакъ. «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“. Նոյն տեղերում ծախվում են նոյն հեղինակութեան ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ մնացած օրինակները։ Գինը 1 րուբլի 50 կօպէկ։

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ

„ՍՈԽԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“

Ազգային լիակատար երգարանի առաջին հատորը՝ հինգերորդ տպագրութեամբ, բարեփոխված թէ հին, գործածական եւ թէ նոր երգերով եւ բանաստեղծութիւններով։ Զննայելով գրքի մեծութեանը, իւրաքանչիւր օրինակի գինն է, կանխիկ վճարող բաժանորդների համար, մի րուբլի։ Գրքի երեսը զարդարված կը լինի նկարիչ Վ. Սուրէնեանցի նկարով։ Ցանկացողները, յայտնելով իրանց ճիշդ հասցէն, դիմում են ԲԱԳՈՒ, «Սոխակի» հրատարակչին, սոյն հասցէով. Протоіерею Григорію Григоріанцъ, Баку.

Ալէքսանդրօպօլի եօթդասարանեան Առեւտրական Դպրոցի Հոգաբարձական Խորհուրդը

յայտարարում է, որ այդ դպրոցը կը բացվի այս 1902 թւի աշնանը, որ ենթադրվում է բանալ պատրաստական, առաջին եւ երկրորդ (եթէ բաւականաչափ ցանկացողներ լինեն—եւ երրորդ) դասատուները, որ ընդունելութեան խնդիրները պէտք է տրվեն վերատեսչի անունով այս տարվայ օգոստոսի 1-ից մինչեւ 20-ը, որ խնդիրների հետ պէտք է ներկայացնեն կոչման, ծննդեան եւ ծաղկի պատուաստման վկայականները իրանց պատճէններով, հասարակ թղթի վրա, իսկ այլ դպրոցներից փոխադրվողները, բացի այդ, եւ ուսման ու վարքի վկայականներ այն դպրոցներից, որոնցից դուրս են գալիս։

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“

ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները արժանացան Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան

ՄԻԱԿ ՄԵԾ ՈՍԿԵՂԷՆ ՄԵԴԱԼԻ

Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄ, Կարամէլ «ԻՒԲԻԼԷՅՆԱՅԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլովսկայա փողոց, սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։
57—100 (հ. կ.)